

Tóth István szobrászművész kiállítása
Megnyitó: 2019. március 21.

Kedves Igazgató Asszony, tisztelt Püspök Atya, Tóth rokonság, kedves művészetbarátok!

Adósságot törlesztünk ezzel a kiállítással Tóth István emlékének. Városunk szülöttje volt, de az utókor megfélekedett róla, szándékosan elhallgatták működését.

A 19. század végén a szombathelyi Mátyás király utcában két szomszédos házban lakott asztalosmester és működött asztalosműhely. Az egyik a Tóth, a másik a Derkovits családé volt. A sors furcsa játéka, hogy innen került ki a két legjelentősebb szombathelyi születésű képzőművész a 20. század elején. Az egyik Derkovits Gyula volt, aki országszerte ismert festőművész lett és az utókor elismeréssel halmozta el. A másik Tóth István szobrászművész, aki korának tehetséges, sokat foglalkoztatott mestere lett, de az utókor elfeledte, illetve szándékosan hallgattak róla. Földi pályájuk térben közel indult, időben sem túl távol (Tóth I. 33 évvel korábban született Derkovitsnál) és ugyanabban az évben fejeződött be, 1934-ben Budapesten.

Tóth István a szombathelyi elemi iskola után a felsőlövői evangélikus reálgimnáziumban tanult, mert édesapja szerette volna, hogy jól megtanuljon németül. Ugyanis saját maga is nagy hasznát vette német tudásának, s mivel fiát is asztalosnak szánta, jónak tartotta, hogy ezzel a tudással felvértezze. A gimnázium elvégzése után István visszatért Szombathelyre, apja műhelyében dolgozott. Ekkor próbálkozott először fafaragással, és rögtön látszott a tehetsége, készsége hozzá. Elhatározta, hogy felsőbb fokon szobrászművésszé képezi magát. A bécsi képzőművészeti akadémiára iratkozott be 1882-ben a soproni kereskedelmi és iparkamara támogatásával. Közép-Európában ekkor a bécsi szobrásziskola volt a vezető, ahol magas szintű képzés folyt, számos magyar diák járt ide. Az akadémián legkedvesebb tanára Kaspar Klemens von Zumbusch professzor volt, aki a neobarokk osztrák emlékműszobrászat jeles képviselője volt. Az ő tanítványai között találjuk Stróbl Alajost, Telcs Edét, Mayer Edét is. Tanulmányai végén Tóth István két díjat is nyert: akadémiai aranyérmét – A haldokló gladiátor című munkájáért – és császári aranyérmét a Tóbiás búcsúja apjától című domborművéért. Képzése befejeztével hazatért, megnősült és Budapesten telepedett le a Várkertbazár műteremlakásában (Stróbl Alajos műtermét vehette át.)

Működésének legfontosabb színterei: Nagyvárad, Budapest, Szombathely és Szeged.

Schlauch Lőrinc nagyváradai püspök, bíboros volt az első komoly mecénása, felkérésére Nagyváradon Szent László álló szobrát készítette el. Váradon a

középkorban, a székesegyház előtt állt a három Árpád-házi szent király bronz lovas szobra, amelyek a török harcok alatt elpusztultak. Ennek pótlására készült ez a szobor, ami eredetileg a piactéren áll, a világháború után a székesegyház elé került. A lovagi öltözetben megmintázott, koronát viselő robosztus alak balját kardján nyugtatja, jobbában tartja attribútumát, a bárdot. Méltóságteljes megjelenése, férfiassága utal az „Athleta Patriae” (A haza atlétája, vitéze) elnevezésére.

A Szent László szobor sikere újabb megrendeléseket biztosított számára. Elkészítette a nagyváradi székesegyház főoltárát és a máriaradnai kegytemplom főoltárát, melyeket carrarai márványból faragtak ki.

Érdekes összevetni a nagyváradi püspöki palota kertjében álló Szaniszló Ferenc ülő bronz szobrát a szombathelyi Szily-szoborral. A szombathelyi születésű nagyváradi püspök nyájasan tekint a hívekre. A magas talapzaton barokkos kartusban a Vaskorona rend kitüntetése jelzi uralkodói megbecsültségét.

Szily János szobra ezzel szemben sokkal szikárabb, a külsőségek helyett a püspök belső értékeire, eltökéltségére összpontosít. Szombathely első püspöke méltán elégedetten szemléli fő művét, a székesegyházat. Arckifejezése nem öntelt vagy önelégült, hanem csendes szemlélődése tükrözi azt a belső nyugalmat, amelyben tudja, hogy mit adott a városnak és az egyháznak. A szobor és talapzata arányai és elhelyezése is telitalálat.

Tóth István sok szobrászati pályázaton vett részt, hogy munkához jusson, azonban beadott pályamunkáit többnyire nem díjazták vagy értékelték, de a megvalósítást nem ő kapta. Gyakran előfordult akkoriban, hogy a pályázatot elbíráló zsűri hozzá nem értő tagokból állt, a korrupció és a pártoskodás a „kegyelt” művészt díjazta. A pályázatok körüli zűrzavart mutatja például, hogy az Erzsébet királynő emlékmű pályázatot ötször írták ki, sikertelenül.

Művészünk a pályázatait általában építésztársakkal együtt adta be, legtöbb közös munkája Foerk Ernővel készült. A szobrászok közül Fadrusz János állt hozzá legközelebb művészileg és emberileg.

Több köztéri pályázaton vett részt: Kossuth-mauzóleum, Vörösmarty Mihály-szobor, Munkácsy Mihály-szobor, Jókai Mór-szobor. Ezeken a pályamunkáit értékelték, de megbízást nem ő kapta.

A századvégén és a századfordulón Budapest világvárossá fejlődött. Új utak (Sugár út, Körutak, Hősök tere) és számos új középület épült: bankok, szállodák, vigadó, színházak, egyetemek, Opera, Országház. Ezeknek külső és belső dekorációjához sok szobrász kapott kisebb-nagyobb megbízást. Tóth István is részt vett ezeknek az épületeknek a díszítésében: a Parlamentben 14 szobra, a városligeti Vajdahunyad várban 8 szobra, a Magyar Nemzeti Bank épületén díszítőszobrok, a Kerepesi temetőben síremlékei láthatók. A hivatalos és megrendelt műveknek a korszak bevett stílusirányzatának kellett megfelelnie: a neobarokk historizmusnak, némi „nemzeti” hangsúllyal. Tóth a szobrászi mesterség teljes birtokában soha nem lépte át azt a határt, amelyben művei

dagályossá vagy nevetségessé váltak volna. Jó példa erre a budai vár oldalában álló Hunyadi János szobor. A talpig vasban álló vitéz elszánt tekintettel olyan eltökélten markolja meg kardját, hogy semmi kétséget nem hagy afelől, hogy itt egy lélek (török) sem fog bejutni az országba.

A megrendelésre készült köztéri alkotások mellett sokkal több kísérletező kedv, játékosság, közvetlenség tükröződik a saját öröme, családjá vagy barátai kérésére készített munkákon. Kisplasztikái közül kiemelkedik A bosszú, A táncoló cigánylány, A korsós lány, Déli pihenő, vagy lányáról, Margitról készült több alkotása. Ezeknél a szobroknál olyan mozgásbeli és formai kísérletezésre is lehetőség adódott, amely túllép a megszokott, berögzült stílusformákon, és egy újabb, kötetlenebb, modernebb művészi utat mutat.

A szombathelyiek kedvező helyzetben vannak, hiszen az említett Szily-szobron kívül több kitűnő műve látható a városban. Horváth Boldizsár miniszter álló figuráját a múzeumkertben találjuk, a székesegyházban Szent Márton hermája néz le ránk. Érdeemes ellátogatni a püspöki palotába is, ahol több munkája között a legmegindítóbb Az irgalmas szamaritánus kompozíciója.

A klasszikus lovas szobor köztéri megalkotása minden szobrász álma. Tóth István is több változatban, több pályázatra megformálta (Tomori Pál, Szent György, Erzsébet királyné, Szent László), de ezek nem valósultak meg nagyobb méretben. Az egyedüli lovas emlékműve, ami köztérre került, az a sárvári I. világháborús emlékmű, egy lovas huszár szobra. A plébániatemplom előtti szobor felállítását már nem élte meg.

Utolsó nagy szoboregyüttese a szegedi dómot díszíti, ahol Foerk Ernővel közösen dolgozta ki a templom épületplasztikai díszítését. 16 évig (1914-1930) dolgozott a homlokzati és beltéri szobrokon és domborműveken, mintegy 140 (!) alkotása található itt (főhomlokzat, kórus, főoltár, pillérek, Szent Kereszt oltár).

Tóth István munkásságát sajnálatos módon a feledés homálya fedte be, még szülővárosában sem ismerik eléggé. Az utóbbi évtizedben Ács Pál tett a legtöbbet művészetének megismertetéséért, kikutatott művei, dokumentumai, életének eseményei az általa megírt két könyvben olvashatók (A szép aktualitása 2002, Belső tárlat 2007). A Szombathelyi Képtárban 2009-ben rendeztünk nagyobb kiállítást Tóth István művészetéről, 2011-ben Weöres Sándor Színházban kamaratárlatot, továbbá több középiskolában népszerűsítettük a művészt. Örömkre szolgál, hogy már utca és liget is viseli Szombathelyen a nevét. Reméljük, hogy ez a tárlat is hozzájárul ahhoz, hogy többen megismerjék és megszeressék kitűnő alkotásait.

A kiállítás megtekintéséhez jó szórakozást kívánok mindenkinek!

Zs. M.